

Witold Gieszczyński

Akcja wydalania obywateli ZSRR z województwa olsztyńskiego w latach 1946-1950

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 397-402

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Witold Gieszczyński

Akcja wydalania obywateli ZSRR z województwa olsztyńskiego w latach 1946—1950

Na skutek nacisków strony radzieckiej, która dążyła do powrotu do ZSRR swoich obywateli pozostających poza granicami państwa, Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej w poufnym zarządzeniu ministrów administracji publicznej, ziem odzyskanych i bezpieczeństwa publicznego z 23 listopada 1946 r. stwierdzał, że wszyscy obywatele Związku Radzieckiego nie posiadający ważnych paszportów lub wiz wydanych przez władze polskie, przebywają w Polsce nielegalnie i w związku z tym podlegają wydaleniu do ZSRR¹. Na szczeblu centralnym akcją wydalania obywateli ZSRR² kierowali ministrowie trzech wyżej wymienionych resortów, natomiast na terenie poszczególnych województw odpowiedni wojewodowie. Całą akcję koordynował pełnomocnik do spraw repatriacji obywateli radzieckich nielegalnie przebywających na terenie RP, inż. Józef Jaroszek. Siedziba urzędu pełnomocnika znajdowała się w Łodzi przy ul. Sienkiewicza 58³. Organizację techniczną strony akcji powierzono Państwowemu Urzędowi Repatriacyjnemu, do którego zadań należało: zorganizowanie punktów zbornych dla osób przeznaczonych do wysiedlenia, zaopatrzenie punktów zbornych w żywność, opał, światło i środki sanitarno-dezynfekcyjne, zorganizowanie w punktach zbornych służby sanitarno-lekarskiej, zorganizowanie środków transportowych, sformowanie i odprawienie transportów oraz opieka nad wysiedlaną ludnością w drodze, zaopatrzenie transportów w żywność⁴.

Obywatele ZSRR przeznaczeni do wydalenia mieli prawo do zabrania ze sobą wszelkiego majątku ruchomego, rzeczy użytku domowego, narzędzi pracy, inwentarza żywego i martwego itp., stanowiącego ich bezsporną własność. W celu przewiezienia tych rzeczy do punktu zbornoego władze zobowiązane były do dostarczenia niezbędnej ilości środków transportu⁵.

Konwojowanie ludności od miejsca zamieszkania do punktu zbornoego na polecenie starostwa przeprowadzała milicja, która w razie oporu mogła użyć środków przymusu. Komendant konwoju milicyjnego miał spis imienny osób, które eskortował, i na podstawie którego przekazywał je w punkcie zbornoym. Natomiast konwojowanie ludności z punktu zbornoego do miejsca formowania transportu i eskortowanie do punktu

1 Archiwum Państwowe w Olsztynie (dalej: APO), Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego (dalej: WO PUR), sygn. 52, k. 34—36, Zarządzenie ministrów administracji publicznej, ziem odzyskanych i bezpieczeństwa publicznego z 23 XI 1946 r. Powoływano się przy tym na odpowiednie przepisy zawarte w rozporządzeniu Prezydenta RP z 13 VIII 1926 r. o cudzoziemcach oraz w rozporządzeniu wykonawczym ministra spraw wewnętrznych z 8 XI 1929 r.

2 W oficjalnych dokumentach akcję tę określano najczęściej jako repatriację.

3 APO, WO PUR, sygn. 51, k. 89, Instrukcja z 16 XII 1946 r. dotycząca wydalania obywateli ZSRR przebywających nielegalnie w Polsce.

4 Ibidem.

5 APO, WO PUR, sygn. 52, k. 34—36, Zarządzenie ministrów administracji publicznej, ziem odzyskanych i bezpieczeństwa publicznego z 23 XI 1946 r.; sygn. 51, k. 89, Instrukcja z 16 XII 1946 r.

przejęcia, a także ochrona punktów zbornych należały do służby bezpieczeństwa i milicji⁶.

Podczas podróży za transport odpowiadał komendant konwoju w stopniu oficera, który po dotarciu do punktu przejęcia przekazywał wysiedlanych stronie radzieckiej na podstawie imiennego spisu osobowego, zawierającego następujące dane: imię i nazwisko, imię ojca, rok urodzenia, narodowość, obywatelstwo, stopień pokrewieństwa w odniesieniu do głowy rodziny, dotychczasowe miejsce zamieszkania, datę przybycia do Polski⁷. Poza tym zwracano uwagę na odpowiednie zabezpieczenie mienia pozostawionego przez osoby wydalone z Polski, a także, aby akcja wydalania obywateli ZSRR była prowadzona równocześnie z osadzeniem na opuszczanych obiektach osadników polskich.

Tak zwany punkt przejęcia, czyli miejsce dokąd zwożono obywateli radzieckich przebywających nielegalnie w Polsce i przeznaczonych do wydalenia, znajdował się w Wołowie koło Wrocławia i nosił nazwę „Obóz dla uwolnionych jeńców wojennych i obywateli ZSRR nr 277”. Komendantem obozu był kapitan Szutrinkow⁸. Ludność po przybyciu do obozu w Wołowie była następnie transportowana przez stronę radziecką do ZSRR.

Według danych z 14 lutego 1946 r. na terenie województwa olsztyńskiego znajdowało się oprócz Niemców jeszcze 1134 obcokrajowców⁹, z których blisko połowę stanowili obywatele ZSRR. Byli to robotnicy przymusowo wywiezieni do Rzeszy podczas wojny, dezertrzy bądź zdemobilizowani żołnierze Armii Czerwonej lub byli jeńcy wojenni, którzy nie chcieli albo nie mogli wracać do swojego kraju z uwagi na grożące im represje ze strony władz.

Obywatele radzieccy przebywający nielegalnie na terenie województwa olsztyńskiego i w związku z tym podlegający wydaleniu do ZSRR byli doprowadzani przez milicjantów do punktów etapowych w powiatach, w których pracowały komisje weryfikacyjne, a których zadaniem było ustalenie narodowości poszczególnych osób. Następnie kierowano ich do punktu zbornego w Olsztynie, gdzie po sformowaniu transportu był on kierowany do punktu przejęcia w Wołowie¹⁰. Punkt zborny znajdował się w Olsztynie przy ul. Lubelskiej, nie opodal dworca kolejowego na terenie punktu etapowego PUR-u.

Zgodnie z zarządzeniem z 23 listopada 1946 r. wojewoda olsztyński dr Zygmunt Robel w piśmie skierowanym do starostów powiatowych i prezydenta miasta Olsztyna 19 grudnia 1946 r. polecił sporządzenie najpóźniej do końca roku imiennego spisu obywateli radzieckich nielegalnie przebywających na terenie województwa olsztyńskiego, a następnie wydalenie ich do ZSRR¹¹.

Do 31 grudnia 1946 r. dostarczono do punktu zbornego w Olsztynie 46 osób, spośród których 20 ostatecznie zakwalifikowano do przewiezienia do obozu w Wołowie. Znalazło się wśród nich: 6 Estończyków, 5 Rosjan, 5 Białorusinów, 2 Litwinów, 1 Łotyszka

6 Ibidem.

7 Ibidem.

8 APO, WO PUR, sygn. 52, k. 13—15, Pismo naczelnika Powiatowego Oddziału PUR w Olsztynie do WO PUR z 9 I 1947 r.; ibidem, k. 16, Pismo naczelnika Powiatowego Oddziału PUR w Olsztynie do WO PUR z 15 III 1947 r.

9 Powszechny sumaryczny spis ludności z dn. 14 II 1946 r., Statystyka Polski, 1947, seria D, z. 1, s. XVI.

10 APO, WO PUR, sygn. 52, k. 29—30, Sprawozdanie naczelnika Powiatowego Oddziału PUR w Ostródzie dla WO PUR w Olsztynie z 30 XII 1946 r.; ibidem, k. 23, Poufne pismo naczelnika Powiatowego Oddziału PUR w Ostródzie do WO PUR w Olsztynie z 6 III 1947 r.; ibidem, k. 21, Sprawozdanie Punktu Etapowego PUR w Iławie Pomorskiej dla Powiatowego Oddziału PUR w Suszu z 10 III 1947 r.; APO, Urząd Wojewódzki (dalej: UW), sygn. 282, k. 91, Sprawozdanie starosty powiatowego w Giżycku z 11 XI 1947 r.

11 APO, WO PUR, sygn. 27, k. 22—24, Pismo wojewody olsztyńskiego do starostów powiatowych i prezydenta m. Olsztyna z 19 XII 1946 r.

Akcja wydalania obywateli ZSRR w latach 1946—1950 399

i 1 Niemka¹². W województwie olsztyńskim osoby te zamieszkiwały na terenie powiatów ostródzkiego i iławskiego (suskiego)¹³. Przebieg akcji był spokojny, nie obeszło się jednak bez dramatycznych incydentów. Nastrój panujący wśród ludności w związku z perspektywą powrotu do ZSRR oddaje sprawozdanie PUR-u z Iławy: „Pierwsi repatrianci byli doprowadzeni o godz. 9.20 w ilości 7 osób, stan ich był bardzo przygnębiony, niewiasty płakały. Około godz. 15.00 przybył na Punkt ob. Starosta Powiatowy powiatu Susz wraz z Referentem Politycznym. Repatrianci zwracali się z gorącą prośbą do ob. Starosty o pozostawienie ich na miejscu ——. W godzinach wieczornych dn. 27. 12. 1946 r. zostało doprowadzone jeszcze 8 osób, którzy byli także przygnębieni. Repatrianci, przede wszystkim kobiety, stawiały opór, tak że dwie z nich starsze pokrważyły się i milicja siłą musiała sprowadzać je do wozu i wsadzać na wóz, z którego z wielkim płaczem wyskakiwały, wynikiem czego było spóźnienie na pociąg, tak że dopiero 29. 12. 1946 r. o godz. 5.25 odjechali do Olsztyna¹⁴”. Pierwszy transport z Olsztyna do obozu w Wołowie odjechał 3 stycznia 1947 r.¹⁵

W związku z tym, że akcja wydalania obywateli ZSRR nie dała spodziewanych rezultatów, wojewoda Zygmunt Robel 22 lutego 1947 r. polecił jej powtórzenie na terenie województwa olsztyńskiego¹⁶. Zwracano przy tym szczególną uwagę na ukrywających się dezertersów z Armii Czerwonej, którzy stanowili poważne zagrożenie dla mieszkańców o czym informował m.in. starosta szczycieński: „Ze strony ludności polskiej napływają stale skargi o kradzieżach, rabunkach i gwałtach dokonywanych przez znajdujące się w powiecie oddziały wojskowe (Armii Czerwonej — W.G.). Zdarzały się ostatnio wypadki, że osadnicy bronią swego mienia zostali zastrzeleni, oraz że w obecności rodziców wojskowi gwałcili ich córki”¹⁷. Efektem tego było zorganizowanie kolejnego transportu 13 marca 1947 r., do którego zakwalifikowano 13 osób, w tym: 6 Litwinów, 3 Ukraińców, 3 Niemców i 1 Rosjanina, zamieszkałych na terenie powiatów nidzickiego i giżyckiego. W sprawozdaniu z przebiegu akcji starosta nidzicki informował, że natrafiono na duże trudności w jej przeprowadzeniu wobec oporu stawianego przez osoby uznane za obywateli ZSRR „którzy twierdzili z całą stanowczością, że są Polakami i w żadnym wypadku nie zgadzają się na przesiedlenie ich do Związku Radzieckiego”¹⁸. Dochodziło nawet do ucieczek z terenu punktu etapowego w Olsztynie¹⁹ oraz z transportu kolejowego w drodze do obozu w Wołowie²⁰.

Pomimo że o postępach akcji od samego początku informowano stronę radziecką, nie była ona w pełni zadowolona ze skali i tempa jej realizacji. Naczelnik Wydziału Społeczno-Politycznego UW mgr Wiktor Jeżewski, przedstawiając stronie radzieckiej dotychczasowy przebieg akcji, stwierdzał, że po ostatnich działaniach do dnia 19 marca

12 APO, UW, sygn. 282, k. 391, Sprawozdanie wojewody olsztyńskiego dla Ministerstwa Ziemi Odzyskanych z 13 I 1947 r.

13 Ibidem, k. 402—403, Wykaz imienny obywateli ZSRR wydalonych 3 I 1947 r. z terenu województwa olsztyńskiego.

14 APO, WO PUR, sygn. 52, k. 27, Poufne sprawozdanie Punktu Etapowego PUR w Iławie Pomorskiej dla WO PUR w Olsztynie z 29 XII 1946 r.

15 APO, UW, sygn. 282, k. 391, Sprawozdanie wojewody olsztyńskiego.

16 APO, WO PUR, sygn. 52, k. 33, Poufne pismo wojewody olsztyńskiego do starostów powiatowych i prezydenta m. Olsztyna z 22 II 1947 r.

17 APO, Urząd Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski, sygn. 57, k. 23, Sprawozdanie sytuacyjne starostwa powiatowego w Szczytnie.

18 APO, UW, sygn. 282, k. 369, Sprawozdanie starosty powiatowego w Nidzicy z akcji wydalania obywateli ZSRR przebywających nielegalnie na terenie powiatu nidzickiego.

19 Ibidem, k. 265, Pismo naczelnika Wydziału Społeczno-Politycznego UW w Olsztynie do Wojewódzkiej Komendy Milicji Obywatelskiej w Olsztynie z 14 I 1947 r. informujące o ucieczce z Punktu Etapowego PUR w Olsztynie dwóch obywateli ZSRR narodowości łotewskiej.

20 APO, WO PUR, sygn. 51, k. 53, Pismo dyrektora WO PUR w Olsztynie do Zarządu Centralnego PUR (dalej: ZC PUR) w Łodzi z 4 VII 1949 r. dotyczące m.in. ucieczki z transportu obywatela ZSRR Andrieja Wasylja.

1947 r. nie zanotowano przypadków obecności obywateli ZSRR nielegalnie przebywających na terenie województwa olsztyńskiego. Następnie dodawał, że o ile jednak takowi w przyszłości zostaliby ujawnieni, to władze wojewódzkie zarządzają dodatkową akcją, o wynikach której strona radziecka zostanie poinformowana²¹. Jednak pełnomocnik do spraw repatriacji obywateli radzieckich nielegalnie przebywających na terenie RP w piśmie skierowanym do wojewody olsztyńskiego 24 marca 1947 r. polecał kontynuowanie akcji na terenie województwa, ponieważ według informacji strony radzieckiej na terenie Polski w dalszym ciągu znajdowała się pewna liczba przebywających tu nielegalnie obywateli ZSRR²².

Decyzją wiceministra administracji publicznej Władysława Wolskiego z 24 kwietnia 1947 r. władze centralne przedłużyły termin wykonania zarządzenia z 23 listopada 1946 r. do 1 lipca 1947 r.²³ W związku z tym wojewoda olsztyński Zygmunt Robel polecał starostom powiatowym „staranne i gruntowne przeprowadzenie akcji w terenie”²⁴ oraz konieczność ścisłego dotrzymania terminów jej realizacji²⁵. Nakazywał jak najszybsze ujawnienie i wydalenie do ZSRR ukrywających się obywateli tego państwa, ponieważ „stanowiąc będą jedynie uciążliwy element wśród społeczeństwa polskiego”²⁶. Aby zapobiec możliwości ucieczek z miejsca dotychczasowego zamieszkania, wojewoda olsztyński nakazał wręczanie orzeczeń o wydaleniu do ZSRR dopiero z chwilą przystąpienia do akcji²⁷.

W piśmie skierowanym do naczelnika Wydziału Społeczno-Politycznego UW w Olsztynie przedstawiciel Dowództwa Północnej Grupy Wojsk Radzieckich zwracał się do władz wojewódzkich o jak najszybsze dostarczenie do Olsztyna z poszczególnych powiatów nielegalnie przebywających tam obywateli ZSRR. Ponadto, według informacji strony radzieckiej, na terenie województwa olsztyńskiego w połowie lipca 1947 r. nielegalnie przebywało jeszcze 111 obywateli tego państwa w powiatach: ostródzkim — 24 osoby, iławskim (suskim) — 23, w Olsztynie mieście — 17, kętrzyńskim — 14, lidzbarskim — 9, bartoszyckim — 5, węgorzewskim — 4, braniewskim — 4, giżyckim — 3, morąskim — 2, nidzickim — 2, pasłęckim — 2, piskim — 1, szczygieńskim — 1²⁸. Nieradko przedstawiciele Dowództwa Północnej Grupy Wojsk Radzieckich badali bezpośrednio na miejscu, która ze znajdujących się w wykazie osób podlega wydaleniu do ZSRR, a która nie²⁹. Chodziło zapewne o uniknięcie takich sytuacji, jaka miała miejsce w przypadku Teofilii Altuchniewicz, którą najpierw zakwalifikowano do wydalenia z Polski, jednak obóz w Wołowie odmówił jej przyjęcia, po czym odesłano ją z powrotem do Olsztyna³⁰.

30 października 1947 r. wojewoda olsztyński mgr Wiktor Jaśkiewicz po raz kolejny przedłużył termin akcji wydalania do ZSRR obywateli tego państwa nielegalnie

21 APO, UW, sygn. 282, k. 275, Pismo naczelnika Wydziału Społeczno-Politycznego UW w Olsztynie do przedstawiciela marszałka Rokossowskiego w Olsztynie pplk. Wołodina z 19 III 1947 r.

22 Ibidem, k. 323, Pismo pełnomocnika do spraw repatriacji obywateli radzieckich z terenu RP do wojewody olsztyńskiego z 24 III 1947 r.

23 APO, WO PUR, sygn. 52, k. 18, Pismo okólne ministra administracji publicznej z 24 IV 1947 r.

24 APO, UW, sygn. 282, k. 262, Pismo wojewody olsztyńskiego do starostów powiatowych i prezydenta m. Olsztyna z 22 II 1947 r.; ibidem, k. 84, Pismo wojewody olsztyńskiego do starostów powiatowych i prezydenta m. Olsztyna z 6 VI 1947 r.

25 Ibidem.

26 APO, UW, sygn. 282, k. 33, Poufne pismo wojewody olsztyńskiego.

27 Ibidem, k. 7, Poufne pismo wojewody olsztyńskiego do starostów powiatowych i prezydenta m. Olsztyna z 30 X 1947 r.

28 APO, UW, sygn. 282, k. 139--144, Pismo przedstawiciela Dowództwa Północnej Grupy Wojsk Radzieckich do naczelnika Wydziału Społeczno-Politycznego UW w Olsztynie z 14 VII 1947 r.

29 Ibidem, k. 108, Pismo naczelnika Wydziału Społeczno-Politycznego UW w Olsztynie do starostów powiatowych z 2 IX 1947 r.

30 APO, WO PUR, sygn. 52, k. 16, Pismo naczelnika Powiatowego Oddziału PUR w Olsztynie do WO PUR z 15 II 1947 r.

Akcja wydalania obywateli ZSRR w latach 1946—1950 401

przebywających na terenie województwa olsztyńskiego³¹. Z 31 osób dostarczonych do punktu zbornego w Olsztynie w dniach 8—9 listopada 1947 r. komisja weryfikacyjna pozytywnie rozpatrzyła zażalenia dziewięciu osób, które wróciły do poprzednich miejsc zamieszkania³². Transport kolejowy do obozu w Wołowie, liczący 22 osoby, odjechał 12 listopada 1947 r. W jego skład weszła ludność zamieszkała na terenie powiatów: ostródzkiego, piskiego, iławskiego (suskiego), giżyckiego, pasłęckiego i bartoszyckiego³³.

Osoby posiadające obywatelstwo radzieckie, przebywające nielegalnie na terenie województwa olsztyńskiego, starały się za wszelką cenę uchronić przed wydalaniem do ZSRR. W związku z tym podejmowały starania o nadanie im przez władze polskie obywatelstwa, najczęściej poprzez zawarcie małżeństwa z Polakami, by móc legalnie pozostać w Polsce. Np. pochodzący z Litwy Marcin Kaspereitis, zamieszkały we wsi Różany, w powiecie kętrzyńskim, uzasadniał swoją prośbę otrzymania obywatelstwa polskiego podjęciem pracy i chęcią zawarcia związku małżeńskiego z obywatelką polską³⁴. Z kolei Janina Podybajto zamieszkała we wsi Kolbowo na terenie gminy Grunwald w powiecie ostródzkim zwracała się z prośbą o nadanie obywatelstwa polskiego, ponieważ zamierzała wkrótce wyjść za mąż za obywatela polskiego³⁵. Podobnie jak Litwin Nikolas Girsza zamieszkały we wsi Brzeźnica w powiecie kętrzyńskim tam pracujący i pragnący ożenić się z Polką³⁶. W przypadku, kiedy prośba o uzyskanie obywatelstwa polskiego spełniała wszystkie wymogi formalnoprawne, władze z reguły rozpatrywały ją pozytywnie³⁷. Sporadyczne były przypadki, kiedy dobrowolnie zwracano się o zezwolenie na powrót do ZSRR, najczęściej w celu połączenia się z resztą rodziny³⁸.

Akcja wydalania obywateli ZSRR nielegalnie przebywających na terenie województwa olsztyńskiego była kontynuowana w następnych latach. W zarządzeniu z 25 maja 1949 r. wojewoda olsztyński gen. Mieczysław Moczar nakazywał dostarczenie do punktu zbornego w Ornece³⁹ do 31 maja 1949 r. 43 osób podlegających wydalaniu do ZSRR z powiatów: iławskiego (suskiego) — 8 osób, lidzbarskiego — 6, nidzickiego — 4, szczygieńskiego — 3, kętrzyńskiego — 3, ostródzkiego — 2, pasłęckiego — 2, giżyckiego — 1, morąskiego — 1, reszelskiego — 1, iławskiego — 1, olsztyńskiego — 1 oraz z Olsztyna — 10 osób⁴⁰. Na czas transportu ludność ta miała być zaopatrzona w żywność na okres trzech dni. Poza tym do obowiązków kierownika punktu zbornego należało zorganizowanie przy pomocy lekarza powiatowego szczepień ochronnych oraz dezynfekcji osób skierowanych do obozu w Wołowie⁴¹.

Niestety, nie zachowała się pełna dokumentacja dotycząca omawianego zagadnienia, jednak na podstawie dostępnych danych ustalono, że po odliczeniu osób, które zostały zweryfikowane jako Polacy, w 1949 r. z województwa olsztyńskiego wydano do ZSRR

31 Ibidem, k. 7, Poufne pismo wojewody olsztyńskiego.

32 Ibidem, k. 2, Pismo dyrektora WO PUR w Olsztynie.

33 APO, UW, sygn. 282, k. 15, Pismo naczelnika Wydziału Społeczno-Politycznego UW w Olsztynie.

34 Ibidem, k. 53—57.

35 Ibidem, k. 46.

36 Ibidem, k. 41—45.

37 Ibidem, k. 239—242.

38 Ibidem, k. 22—23, 28.

39 W 1949 r. punkt zborny dla obywateli ZSRR wydalonych z terenu województwa olsztyńskiego znajdował się w Ornece.

40 APO, WO PUR, sygn. 51, k. 68—70, Pismo wojewody olsztyńskiego do starostów powiatowych i prezydenta m. Olsztyna z 25 V 1949 r.

41 APO, WO PUR, sygn. 51, k. 65—67, Informacja WO PUR w Olsztynie dla Działu Etapowego WO PUR w Olsztynie.

26 osób: 9 czerwca 1949 r. — 9, 25 czerwca 1949 r. — 1, 27 października 1949 r. — 3, 3 listopada 1949 r. — 10, 15 listopada 1949 r. — 2, 11 grudnia 1949 r. — 1⁴².

Przy ustalaniu liczby obywateli ZSRR nielegalnie przebywających po II wojnie światowej na terenie województwa olsztyńskiego wzięto pod uwagę kilka czynników. Po pierwsze, ludność ta najczęściej ukrywała się mieszkając bez zameldowania, w związku z czym co jakiś czas ujawniano kolejną grupę. Po drugie, część z tej ludności starała się o przyznanie obywatelstwa polskiego. Występowała też pewna liczba osób, które uzyskały wprawdzie obywatelstwo polskie, ale ciągle figurowały w wykazach przeznaczonych do wydalenia do ZSRR. Poza tym, niektórzy zostali zweryfikowani jako Polacy, wreszcie część po prostu uciekła z miejsc dotychczasowego zamieszkania.

Według dotychczasowych ustaleń w latach 1946—1950 wydano do ZSRR 446 osób uznanych za obywateli tego państwa, które nielegalnie przebywały na terenie województwa olsztyńskiego⁴³.

Na tym w zasadzie zakończono całą akcję, chociaż w następnych latach miały jeszcze miejsce nieliczne przypadki wydalania obywateli ZSRR przebywających nielegalnie w województwie olsztyńskim, np. w styczniu i lutym 1951 r. odesłano z Punktu Etapowego PUR w Olsztynie do Wołowa 11 osób⁴⁴.

42 Ibidem, k. 17, 19, 23, 25, 53, 64, 86.

43 Zob. S. Żyromski, *Procesy migracyjne w województwie olsztyńskim w latach 1945—1949*, Olsztyn 1971, s. 39.; F. Kusiak, *Wysiedlanie osób uznanych za obywateli ZSRR z ziem zachodnich i północnych Polski w latach 1946—1950*, Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka, 1995, nr 1—2, s. 68.

44 APO, WO PUR, sygn. 96, k. 8, 29, Wykazy imienne obywateli ZSRR skierowanych do Wołowa z I II i III 1951 r.